

IORDAN DATCU¹, ROMÂNIA

Cuvinte cheie: mit, etnologie, religie, tipologia miturilor, hermeneutică

Un model al lui Petru Ursache: Mircea Eliade

Rezumat

Petru Ursache a arătat, de-a lungul câtorva decenii, un interes constant pentru studiile de mitologie și de istorie a religiilor ale lui Mircea Eliade, mărturie fiind în acest sens: *Camera Sambô. Introducere în opera lui Mircea Eliade*, cu două ediții (1999 și 2008) și două antologii din opera acestuia: *Meșterul Manole, studii de etnologie și mitologie* și *Arta de a muri*. În viziunea sa, Mircea Eliade a integrat în alcătuirea sistemului său multivalent fenomenul religios, fenomenul mitologic și fenomenul etnologic. Unele dintre cele mai substanțiale analize ale lui Petru Ursache vizează sistemul mitologic al lui Mircea Eliade, pornind de la definiția dată de acesta mitului: „Mitul povestește o istorie sacră; el relatează un eveniment care a avut loc în timpul primordial, timpul fabulos al «începuturilor».

Demersul critic al lui Petru Ursache vizează tipologia miturilor: cosmogonic, antropogonic, de origine sau de întemeiere și semnalează racordarea lui Eliade, atunci când a avut documente, la realități străvechi carpatice. Petru Ursache a văzut în celebrul istoric al religiilor un model.

¹București, România

Key words: Myth, ethnology, Religion, the typology of Myths, hermeneutics

Mircea Eliade as a Model for Petru Ursache

SUMMARY

Along some decades, Petru Ursache has shown, a constant interest in Mircea Eliade's studies of mythology and the history of religions, a proof being in this respect: *Camera Sambô. Introducere în opera lui Mircea Eliade (The Sambô Room. An Introduction to Mircea Eliade's Work)* in two editions (1999 and 2008) and the two anthologies of his work, *Meșterul Manole, studii de etnologie și mitologie (Manole the Master Mason, Studies in Ethnology and Mythology)* and *Arta de a muri (The Art of Dying)*. According to his view Mircea Eliade has integrated the religious, mythological and ethnological phenomena in his complex system. Some of Petre Ursache's most substantial analyses are concerned with Mircea Eliade's mythological system, starting from the definition of myth: "Myth retells a sacred history; it relates an event that happened in primordial times, the fabulous time of the 'beginnings'". Petru Ursache's critical approach refers to the typology of myths: cosmogonic, anthropological, of origin or founding myths, and underlines Eliade's reference to ancient Carpathian realities, whenever he had found documents. Petru Ursache saw in the famous historian of religions a model.

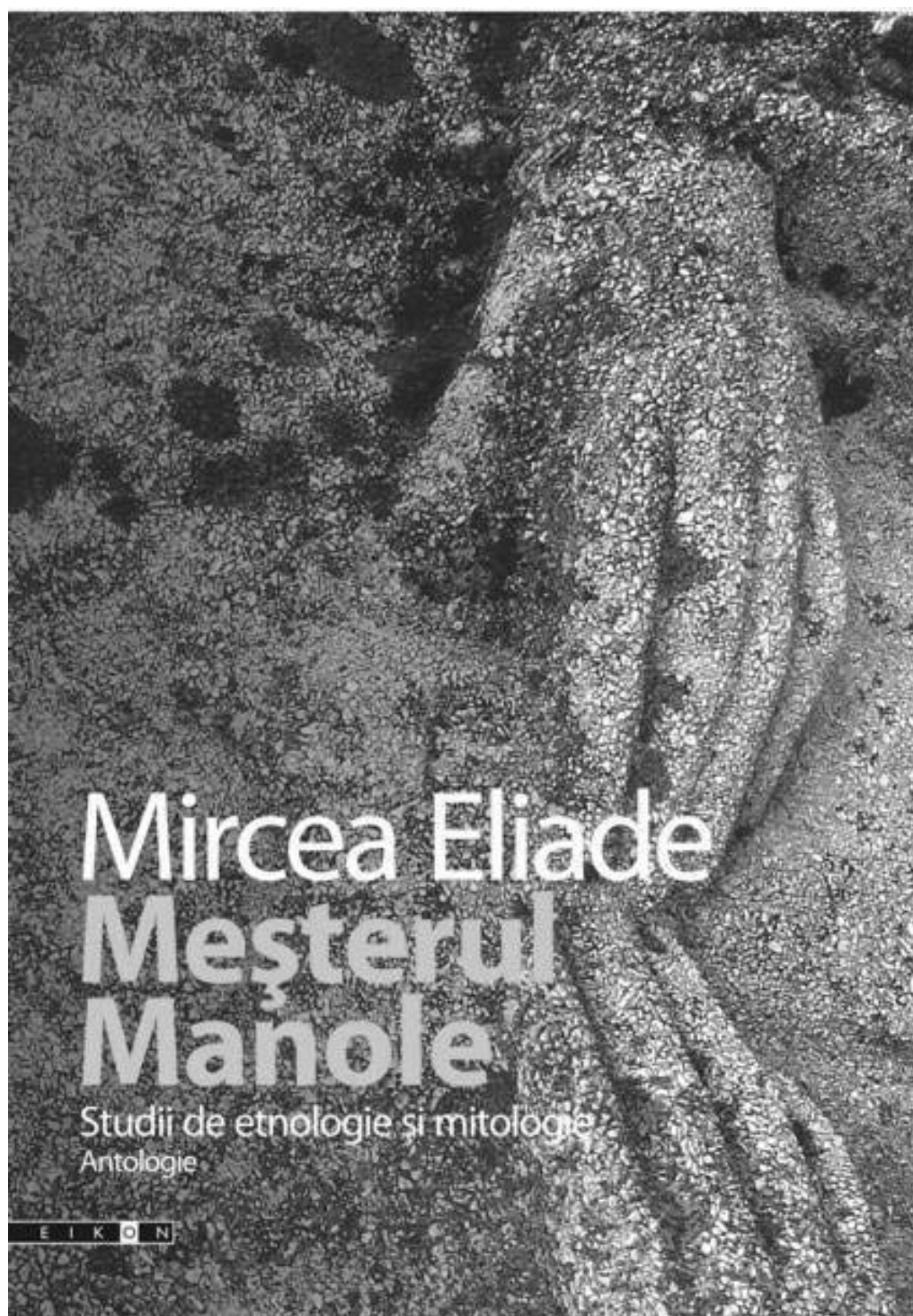
Un model al lui Petru Ursache: Mircea Eliade

Mircea Eliade a fost pentru Petru Ursache un mit, postură pe care savantul și-a câștigat-o, în lumea științifică internațională prin proiectele sale „grandioase, geniale, unice“, în succesiunea marilor înaintași Dimitrie Cantemir, Ion Heliade-Rădulescu, Mihai Eminescu, B. P. Hasdeu, Constantin Brâncuși. A avut un cult pentru acest mit, pentru cel care a „introdus o nouă direcție în studiul credințelor și ideilor religioase“, care a vădit, încă din tinerețe, „o energie cu adevărat titanică“ în tot ceea ce a întreprins, pentru cel despre care Giovanni Papini a spus că este „un Frazer al vremurilor noi“, pentru cel care și-a construit „un profil spiritual conform cu destinul propriului său etnic“, pentru cel care, dacă n-a avut o biografie model – afirmație sprijinită de argumente – a avut în schimb o biografie spirituală model, mai precis elemente de comportament mitic. I-a aprofundat studiile de mitologie, pe cele despre credințele și ideile religioase, proza literară, jurnalul și memoriile, corespondența și, bineînțeles, a cunoscut ceea ce s-a scris esențial despre această operă. A vorbit studenților despre opera lui când autorul ei era pus, în România, sub obroc. A trăit imensa dezamăgire, provocată de aparatul opresiv de la Universitatea din Iași, de a nu i se aproba un lectorat de doi ani la Chicago, unde ar fi dorit să-l cunoască pe idolul său. Până spre sfârșitul vieții și-a exprimat regretul de a nu i se fi împlinit vibranta doleanță. Marea prețuire pentru istoricul religiilor, pentru studiile sale de mitologie și-a exprimat-o prin cartea *Camera Sambô. Introducere în opera lui Mircea Eliade*, care a cunoscut trei ediții. Într-un interviu, pe care i l-a luat Mircea Dinutz, a sintetizat marea sa atracție pentru opera lui Mircea Eliade: „m-a atras Mircea Eliade pentru enciclopedismul gândirii sale științifice, din familia lui Hasdeu, Cantemir, Iorga, după cum singur se autodefineste. Sau: m-a atras Mircea Eliade pentru a-mi pune la punct informația mitologică a etosului românesc, așa cum am dorit să merg pe urmele lui Blaga, ale lui Pârvan. Sau: m-a atras Mircea Eliade pentru că este un român autentic, vertical și capabil de sacrificiu pentru sine, pentru idei nobile; cu picioarele înfipite în solul patriei, chiar și atunci când suferea în singurătatea exilului, departe de ai săi.“

Cu un an înainte de a tipări, în 1993, *Camera Sambô, Introducere în opera lui Mircea Eliade*, Petru Ursache a conturat în amplul studiu la antologia Mircea Eliade, *Meșterul Manole. Studii de etnologie și mitologie*, hermeneutica totală a acestuia, a cărui metodologie a comparat-o cu „experimentările psihologice, strict tehnice“ ale lui Jean Piaget, cu „sistemul ontologic [întemeiat] pe simboluri arhetipale recuperate din psihologia abisală“ al lui Bachlard, cu Jung, „care a dat un nou curs psihanalizei transformând-o în disciplină filosofică de o rară eleganță a ideii din momentul în care a descoperit că dincolo de elementul local al visului (ce-și află în experiența individuală doar prilej de manifestare) există un întreg sistem de imagini simbolice“. Spre deosebire de aceștia, își continuă Petru Ursache demonstrația, Mircea Eliade a integrat în alcătuirea sistemului său multivalent fenomenul religios, fenomenul mitologic și fenomenul etnologic, dar „a căutat totodată sensul care le penetrează și le unifică“. S-a simțit atras de morfologismul lui Leo Frobenius și al lui O. Spengler, de culturalismul lui Graebner-Schmidt, de unii reprezentanți ai culturalismului din istoria religiilor, precum Raphaele Pettazoni, Giuseppe Tucci, Otto Rudolf, G. Dumèzil, Paul Muss, B. Laufer exercitând „înăruriri puternice“ asupra sa.

În pagini substanțiale se desenează profilul lui Mircea Eliade ca om și ca savant, sunt evocate condițiile în care s-a format în deceniul al IV-lea, sunt amintiți profesorii săi și ai generației sale, apoi colegii împreună cu care s-a angajat să schimbe fața României. Este deceniul în care i-au apărut peste o mie de articole de o derutantă diversitate și peste 20 de cărți, în care „și-a precizat principalele teze de filosofie a religiei, de mitologie, etnologie, culturologie, estetică și metafizică“, și-a conturat axele hermeneuticii sale: fenomenologia sacrului și *coincidentia oppositorum*, a descoperit originea metalurgiei și a chimiei, revendicându-și în acest domeniu „prioritatea pe plan mondial“. Se adaugă activitatea sa universitară (1932–1940) și experiența indiană.

În răstimpul amintit, Mircea Eliade a aprofundat simbolul mitic nu din perspectivă europeană,

ci universală, simbol mitic care face parte, sintetizează Petru Ursache, „din familia limbajelor secrete și mistice, încifrând o anumită ipostază a infinitelor manifestări ale Sacralului“, a început elaborarea unor lucrări precum *Yoga*, *Meșterul Manole*, *Mătrăguna*, *Cărțile populare*, situându-și cercetările – cum a precizat – „în perspectiva istoriei universale“. S-a raportat la savanți precum Frazer, Papini, R. Pettazzoni, H. Corbin, Paul Muss, precizându-și – scrie Petru Ursache – „un concept propriu de model de savant pe care nu-l găsea în altă parte decât în sine“. În conturarea propriului concept de hermeneutică n-a intrat modul de abordare a documentelor etnografice practicat de Frazer, în *Creanga de aur* care, scrie Petru Ursache, „nu trecea dincolo de interpretarea strict literală a textelor“. Tipul de abordare pentru care a optat Mircea Eliade integrează orizonturi vaste. „Aceste pagini – menționa autorul în *Cuvântul înainte* la

De la Zalmoxis la Gengis- Han – au fost scrise nu atât pentru a ne aduce contribuția proprie la cercetările istoricilor, folcloriștilor sau romaniștilor, cât pentru a ilustra posibilitățile unei hermeneutici a universurilor religioase arhaice și populare, altfel zis a creațiilor spiritului lipsite de expresie scrisă, și, în general, de criterii cronologice valabile.“ Sistematic, Petru Ursache semnaleză ceea ce a adus nou Mircea Eliade sub raport științific și metodologic, accentul pus de acesta pe formele de „sensibilitate prealfabetică“, pe fondul original al culturii române, pe contribuția românească, prin „istoria secretă“ a țaranului român, la crearea culturii europene, cea românească având, a opinat Mircea Eliade, „o istorie și o preistorie de egală valoare cu a oricărei națiuni europene și are folclor incontestabil superior tuturorora.“

În 1993 Petru Ursache a tipărit prima ediție a cărții sale *Camera Sambô. Introducere în opera lui Mircea Eliade*, celelalte două ediții apărând în 1999 și respectiv 2008, cea din urmă fiind revăzută și dezvoltată. A fost inspirată ideea de a pune în titlul cărții această sintagmă, fiindcă ea trimite la cele două planuri ale operei lui Mircea Eliade, acela al exegezei, hermeneuticii simbolurilor și acela al literaturii ficționale.

Simbolul fusese inserat în romanul *Forêt interdite* (Noaptea de Sânziene) (Paris, 1955). Intervievat de Claude-Henri Rocquet, interviu care a apărut sub titlul *L’Epreuve du Labyrinthe* (Paris, 1978), Mircea Eliade a evocat primele imagini din „îndepărtata copilărie“: uimirea cu care a văzut fascinat, într-o pădure, „o minunată șopârlă albastră“ și pătrunderea într-o cameră interzisă, care rămăsese, din imprudența părinților, deschisă, în care era depozitată o mare cantitate de jucării: mama „nu voia, și pe drept cuvânt, să fie văzută de copiii ei“. „M-a izbit culoarea“ – a mărturisit Mircea Eliade în interviul amintit. Era tocmai ca într-un strugure. Era foarte cald și o lumină extraordinară, filtrată însă prin perdele... Într-adevăr, am avut impresia că, deodată, mă aflu într-o boabă de strugure. Ați citit *Forêt interdite*. În acest roman, Stéphane își amintește de o cameră misterioasă, din vremea copilăriei, era camera întreabă ce însemna ea... Era nostalgia unui spațiu pe care l-am cunoscut cândva, un spațiu care nu semăna cu nicio altă încăpere. Evocând încăperea «Sambô», fără îndoială, mă gândeam la propria mea experiență: aceea, atât de extraordinară, de a pătrunde într-un cu totul alt spațiu.“ În primele pagini ale cărții sale, Petru Ursache își focalizează demersul critic pe acest simbol și pe corelatul său, mansarda din strada Melodiei.

Unul dintre cele mai substanțiale capitole ale cărții este cel despre sistemul mitologic al lui Mircea Eliade. Pornește de la definiția dată de acesta mitului, pe care o reproducem: „Mitul povestește o istorie sacră; el relatează un eveniment care a avut loc în timpul primordial, timpul fabulos al «începuturilor». Altfel spus, mitul povestește cum, mulțumită isprăvilor ființelor supranaturale, o realitate s-a născut, fie că este vorba de o realitate totală, Cosmosul, sau numai de un fragment: o insulă, o specie vegetală, o comportare umană, o instituție. E, așadar, întotdeauna povestea unei «faceri»: ni se povestește cum ceva a fost produs, a început să fie. Mitul nu vorbește decât despre ceea ce s-a întâmplat *realmente*, despre ceea ce s-a întâmplat pe deplin. Personajele miturilor sunt ființe supranaturale. Ele sunt cunoscute mai ales prin ce au făcut în timpul prestigios al «începuturilor». Miturile revelează așadar activitatea lor creatoare și dezvăluie sacralitatea (sau numai caracterul «supranatural») operelor sale. În fond, miturile descriu diversele și uneori dramaticele izbucniri în lume ale sacrului (sau ale supra-naturalului). Tocmai această izbucnire *fundamentează* cu adevărat lumea și o face așa cum arată azi. Mai mult încă: tocmai în urma intervențiilor ființelor supranaturale este omul ceea ce e azi, o ființă muritoare sexuală și culturală.“

Definiția aceasta, citată după *Aspects du Mythe* (Paris, 1963), este confruntată cu definițiile date în *Images et Symboles* (1952), *Le Sacré et le Profane* (1956), *Mythes, Rêves et Mystères* (1957), *Fragments d’une Journal* (1973) și *L’épreuve du labyrinthe* (1978), comparația ducând la concluzia că cea din *Aspecte ale mitului* „luată în ansamblu cuprinde mai multe niveluri de înțelegere și reprezintă, în machetă, întregul sistem mitologic eliadesc“. Petru Ursache îi atrage atenția cititorului care parcurge ampla definiție dată mai sus că nu trebuie să se oprească la propoziția-antet. De aceea, analizând toate nivelurile definiției cere să se rețină primatul narativ al mitului, că este vorba de un logos sacru, că fabulația evocată de el a avut loc *ab origine*, că mitul revelă un eveniment caracterizat de exemplaritate, că narațiunile care evocă întâmplări primordiale sunt cosmogonice, antropologice, că mitul este povestea

unei *faceri*, o narațiune sacră. Petru Ursache opinează că propozițiile *mitul este povestea unei faceri și o narațiune sacră* sunt doar în aparență asemănătoare: „În realitate – scrie el – funcțiile (creator/narator) sunt despărțite. Numai Eliade a putut să observe nuanțele, din perspectiva dialecticii sacrului. Mitul se «spune», dar acțiunea se «face» și se revelează. Cele două propoziții citate se individualizează; ele comunică la nivelul definiției. Actul are un caracter evenimential și a avut loc la început, fie în cosmogonie, fie în antropologie, de pildă faptele zeilor (Hesiod narează, în *Theogonia* sa, apariția zeităților primare: Gea, Noaptea, Ziua, Eros, intermediare; Uranos, Cronos, Zeus și a eroilor; Homer înfățișează viața umană și exemplară a luptătorilor de la Troia; modelul de rege, de viteaz, de înțelept etc.)“ „Prin a cincea propoziție – continuă Petru Ursache – autorul stabilește preeminența mitului cosmogonic în raport cu cel antropogonic, relațiile de interdependență dintre ele, ca și funcția oricărei narațiuni în viața societății.“ Din încheierea definiției este reținută ideea că „actualizarea sacrului este, în esență, un act dramatic“.

Demersul critic al lui Petru Ursache continuă cu tipologia miturilor: cosmogonic, antropogonic, de origine sau de întemeiere și semnalează racordarea lui Eliade, atunci când a avut documente, la realități străvechi carpatice, la Zalmoxis, care, deși „este mai original, mai profund, mai *real* decât mulți dintre zeii grecilor, dar noi nu știm *ce s-a întâmplat după el*. A dispărut? A fost uitat? S-a transformat și camuflat într-unul din personajele folclorului nostru? Este cauza pentru care Zalmoxis n-a jucat rolul pe care-l merita în istoria religiilor sau a culturilor.“ Evocă opiniile lui Mircea Eliade despre unele mituri în treptata lor constituire, cum este varianta românească a mitului cosmogonic, despre care savantul a scris articole încă din anii 1934, 1935, apoi în anii 1955-1956, rotunjindu-și în final poziția în cartea *De la Zalmoxis la Gingis-Han* (1970; traducerea românească 1960). În unele cazuri, Petru Ursache îl completează pe Mircea Eliade cu opiniile despre unele mituri înregistrate după apariția cărții sale, și anume cu opinia lui Romulus Vulcănescu despre primatul mitului cosmogonic.

Alteori, Petru Ursache vine cu completări personale, ca atunci când reproducând opinia lui Eliade despre nașterea eroului mitologic dintr-o materie primă: „În folclorul nostru – scrie Petru Ursache – există basme în care se înfățișează nașterea unui personaj dintr-o bucată de lemn, pe pildă *Tei-Legănat*, cules de Mihai Lupescu. În altul, omul se naște din piatră, ca în cunoscutul text narat de Nicolae Filimon; într-o baladă, fata frumoasă stă închisă în stei, până vine Iorgovan s-o nuntească.“

Examinării, în cele două ediții ale cărții *Camera Sambô. Introducere în opera lui Mircea Eliade*, a sistemului mitologic și a filosofiei mitului, Petru Ursache îi alătură, în cea de-a treia ediție a cărții, din 2008, analizarea dramaturgiei izvorâte din mituri a scriitorului. În *Fișe analitice: cele trei mari Ifigenii*, face studiu comparatist, arheologie literară pe câteva paliere: personaje, intrigă, ideologie, interesat să afle mutațiile semantice și compoziționale survenite în *Ifigenia* lui Mircea Eliade față de piesele pe aceeași temă ale lui Euripide și Racine. Analizând, spre exemplu, replica prin care Agamemnon își afirmă puternica dragoste pentru fiica sa, dragoste care îl împiedică să-și jertfească fiica, văzută ca o fișă caracterologică, Petru Ursache concludă: „Această fișă caracterologica îl cuprinde în totalitate pe Agamemnon, văzut în varianta lui Mircea Eliade. Ea îl apropie mai curând de Euripide decât de Racine, fapt explicativ dacă ne amintim că istoricul religiilor avea predilecție pentru asimilarea rădăcinilor credințelor și psihismului colectiv. În *Ifigenia* românească, Agamemnon se arată la fel de puternic și de orgolios ca în varianta franceză, dar în spiritul eroismului arhaic, nu al moralei de tip european și, totodată, iubitor de familie, ca la Euripide. El nu se lasă sedus de vorbe frumoase și nici copleșit de sentimente. Pe de altă parte, s-a observat asemănarea de comportament dintre Agamemnon și Meșterul Manole din epica folclorică românească. Paralela aparține chiar lui Mircea Eliade și a fost făcută prima dată în 1951, când autorul se afla în Franța, adică după un deceniu de la premiera piesei: «personajele și acțiunea sunt inspirate și uneori chiar împrumutate din *Ifigenia în Aulida* a lui Euripide. Firește, îmi dau prea bine seama cât este de străină această Ifigenie spiritului elin și clasicismului în general. Dar dacă n-am fi deslușit în jertfa Iphigeniei altceva decât putea înțelege un geniu mediteranean din secolul al V-lea, înainte de Christos, n-aș fi simțit nevoia să repovestesc pentru noi, cei de astăzi, străvechiul mit heladic. Miturile sunt însă atemporale, adică sunt adevărate în orice context istoric și pe orice nivel de civilizație ar fi povestite, căci ele sunt exemplare arhetipale.“

Mircea Eliade „a preluat – continuă Petru Ursache – schema ritualică obișnuită în vechea Eladă,

găsindu-i corespondențe pe teren românesc. În folclor și în creația cultă «imitația» se dovedește astfel productivă dat fiind că nu îngustează izvorul original la care se face referință în mod direct; nu-l transformă în copie, ci-l lărgeste. Lui Racine, folclorul francez nu-i putea oferi un asemenea suport spiritual datorită lipsei mitului în cauză pe teren autohton. „Momentul când Iphigenia are revelația morții este asociat iarăși cu alt mit românesc: „Un asemenea tip de revelație experimentează și păstorul mioritic în dialogul cu mioara oraculară.“ Despărțirea de mamă a eroinei îl trimite pe etnologul Petru Ursache la testamentul păstorului mioritic. Chipul morții nu este în piesa lui Mircea Eliade acela din mitologia greacă, „un tânăr frumos purtând în mână o faclă întoarsă“, ci este *încreștinat*, transformat „în înger eminescian, «cu ochii arzători ca două vâpăi și fruntea palidă». Portretul eminescianizat revine adesea în imaginația Ifigeniei, semn că «mirele» fusese deja ales.“ Alte atribute capătă, tot în sens eminescian, și Ahile: „În general [Mircea Eliade] îl are ca reper pe Euripide și în privința lui Ahile, dar, îl idealizează în spirit eminescian și în sensul eroismului sacrificial.“ Faptul că în centrul acțiunii stau Ifigenia și Ahile amintește de cântecul bătrânesc românesc pe tema jertfei construcției, în al cărui „centru de interes maxim“ stau Ana și Manole. O altă notă diferențiatoare este aceea că în Ifigenia lui Mircea Eliade, față de cele amintite, faima are altă conotație, ea fiind „rezultată din jertfă, așa cum i-a sugerat tradiția românească.“ Câteva pagini încearcă o imagine de ansamblu a dramaturgiei lui Mircea Eliade, prilejuite probabil de apariția ediției lui Mircea Handoca, *Mircea Eliade, Coloana nesfârșită* (Editura Minerva, 1996). Spre deosebire de *Iphigenia* singura piesă eliadescă reprezentată pe scenă de două ori, o dată în stagiunea 1940-1941 și a doua oară în 1982, celelalte, *1241, Oameni și pietre, Coloana nesfârșită*, care, ca și unele nuvele ale autorului, uzează de „modalități de transpunere în limbaj ficțional al unor credințe și comportamente mitice ori misterice“, sunt caracterizate de „neglijarea oricărei cerințe specifice artei dramatice.“

În *Prototipuri folclorice în romanul „Șarpele“*, apelează inițial la un citat din cartea lui Eliade *Images et symboles* pentru a face cunoscută concepția acestuia despre gândirea simbolică: „Gândirea simbolică *sparge* realitatea imediată, fără s-o împuțineze ori să o deprecieze; în perspectiva ei, Universul nu este închis, niciun obiect nu rămâne izolat în propria-i existențialitate; toate se leagă între ele, printr-un sistem strâns de corespondențe și asimilații. Omul societăților arhaice a căpătat conștiința de sine într-o lume deschisă și bogată în semnificații: rămâne de văzut dacă aceste deschideri sunt tot atâtea mijloace de evaziune sau dacă, dimpotrivă, ele constituie unica modalitate de acces la adevărata realitate a lumii.“ Petru Ursache nu este interesat în analizarea romanului *Șarpele* de expresia lui literară, de fraza narativă, ci de „fundamentele ei de adâncime și impulsurile ascunse, care obligă cuvintele obișnuite să se transforme în simboluri.“ Apelând la numeroase surse folclorice, despre omul-șarpe din studii semnate de Artur Gorovei, Elena Niculiță-Voronca, Gheorghe Vrabie, Sabina Ispas, Silvia Chițimia, autorul cărții observă că Mircea Eliade „nepărăsind axa mitului fundamental, a pus accent pe un derivat al lui Eros“.

Conturarea profilului lui Mircea Eliade a necesitat și schițarea portretelor modelelor sale formatoare, a personalităților electivă Mihai Eminescu, B. P. Hasdeu și Constantin Brâncuși. În definirea lui Eminescu apelează la *coincidentia oppositorum*, principiu care, scrie Petru Ursache, „ca modalitate de înțelegere a unui mare scriitor, este, firește, o inovație a lui Mircea Eliade și ține de gândirea sa hermeneutică“. Contradicțiile coincidente „adâncesc, nuantează și universalizează opoziția fundamentală pesimism/optimism“. Citându-le, Eliade schițează, de fapt, o hermeneutică originală a poetului-filosof, dezvăluindu-ne aceeași structură a «omului universal»; conservator/revoluționar, tradiționalist/universalist“. Pe B. P. Hasdeu, chiar dacă l- a editat selectiv, în 1937, în două volume de *Scrieri literare, morale și politice*, apărute la Fundația Regală pentru Literatură și Artă Regele Carol II, l-a privit, dincolo de ediția amintită, în totalitatea demersului său: „Adevărata valoare a personalității lui Hasdeu nu stă numai în contribuțiile sale lingvistice, folclorice, filologice, istorice, ci mai curând în semnificația adâncă a întregii activități, sesizabilă doar la nivelul totalului, prin lectură integrală. E vorba de aventura fantastică a unui spirit ales, care se zbate ca un gigant să nu-i scape nimic din ce-i poate oferi cunoașterea umană, înfățișându-se semenilor în toată mărirea și decăderea sa.“ Nu numai aceste calități ale savantului l-au apropiat pe Eliade de Hasdeu, nu numai ele l-au îndreptățit să vadă în el un precursor. Există și altceva: „o frapantă comunitate de destin între cei doi autori“, scrie Petru Ursache, care aduce argumente în sprijinirea afirmației. Mircea Eliade s-a apropiat târziu de opera lui

Constantin Brâncuși, după ce își însușise criteriile de valorizare a artei, a formelor simbolice, după ce a trecut de clișeele cu care era caracterizată opera genialului sculptor, unul dintre acestea fiind acela care vedea în autorul Coloanei fără Sfârșit un „țăran analfabet“. E adevărat, scrie Eliade, Brâncuși a pornit de la modele folclorice, dar nu s-a oprit la atât: „Nu înseamnă că a copiat modelele folclorice autohtone ori din altă parte. Poate tocmai Școala de la Paris și artele exotice l-au învățat să se ferească de acest lucru. Dubla fenomenalitate, anamneza și interiorizarea, l-au condus spre adevăratele surse ale creației, aflate, și pentru Brâncuși, în trecutul îndepărtat, în preistorie. Dacă arta lui seamănă cu cea populară românească sau africană, primitivă, balcanică ori mediteraneană, faptul nu se explică prin influența directă, ci pentru că ele sunt omologabile la origini cu impulsurile primare. Brâncuși s-a hotărât să reconstituie acest lung traseu al artei, coborând până la origini, adică având revelația «prezenței în lume» a artistului, din cele mai îndepărtate timpuri. Acesta trăiește în spațiul cosmic, este «prezent» într-o manieră diferită de a noastră. Lui materia îi apare vie, misterioasă, întrucât ea s-a întemeiat printr-o legendă prestigioasă, care încă persistă în memorie.“